

Forskningsbaserat lärande vid Örebro universitet

Forskningsbaserat lärande i lärarutbildningen

Lärarutbildningen är en akademisk utbildning. Med det menas att den är förankrad i vetenskapliga kunskaper och traditioner. I utbildningen ingår mål som att visa kännedom om vetenskapsteori och forskningsmetoder, ha kunskap om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt dess betydelse för yrkesutövningen, visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt reflektera över egna och andras erfarenheter och relevanta forskningsresultat. Dessa och ytterligare några mål syftar till att ge utbildningen en vetenskaplig förankring men också att ge praktiska verktyg för framtidens lärare. Som lärarstudent är det dock inte alltid helt uppenbart vad mer vetenskapsteoretiska, metodologiska eller kunskapsteoretiska resonemang som man stöter på i utbildningen ska användas till. I våra kursutvärdering får vi ibland kommentarer som:

En betydligt större fokusering mot läraryrket behövs. Är man inte intresserad av att bli forskare så är det mycket av kursen som känns som förlorad tid som kunde använts för att utveckla pedagogik.

Vi är inte forskare eller uppsatsskrivare, vi är lärarstudenter. Ämneslärare behöver mer ämneskunskap och hands on experience.

För att tydliggöra kopplingen mellan de akademiska inslagen i utbildningen och läraryrkets praktik har vi vid Örebro universitet sedan 2017 arbetat med vad vi kallar ett forskningsbaserat lärande. Den här texten har som syfte att förklara vad det kan innebära. Forskningsbaserat lärande handlar ytterst om att skapa möjligheter för dig som student att använda akademiens redskap under din utbildning och din kommande yrkesroll, för att därmed förbereda dig för ett vetenskapligt förhållningssätt i din yrkespraktik.

Poängen med forskningsbaserat lärande är att det ska genomsyra hela lärarutbildningen oavsett om du läser till förskolelärare, grundlärare eller ämneslärare. Det ska också hjälpa dig som student att se vilka likheter det finns mellan hur forskare arbetar och hur lärare behöver arbeta. Vi tänker att de mer abstrakta och teoretiska inslagen i utbildningen då kan upplevas som relevanta, eftersom det blir tydligt att de kan utgöra centrala verktyg och tillvägagångssätt för kompetensutveckling och utveckling av pedagogisk verksamhet i yrkesvardagen som lärare. De färdigheter och redskap som det forskningsbaserade lärandet utvecklar handlar exempelvis om att bli bättre på att *identifiera och definiera* vetenskapliga argument. Det kan även handla om att *använda metoder* som observationer, intervjuer, enkätstudier och textanalyser för att utveckla ett *undersökande* arbetssätt. Centralt i forskning och i läraryrket är också att kunna *analysera och problematisera* olika underlag, allt från egna data till texter, såsom läromedel.

Ett forskningsbaserat lärande ger även redskap för att värdera och förklara både forskningsrön och didaktiska situationer som uppstår i förskola och skola. En viktig del av en lärarens vardag utgörs också av att *skapa och utveckla* metoder för pedagogiska aktiviteter och undervisning, men även att dokumentera och sprida goda erfarenheter i såväl tal som skrift.

Lärarkyrket är komplext och en lärare förväntas ha många färdigheter, både praktiska och teoretiska. Därför är det viktigt att vi som lärosäte har en tydlig plan för den progression av färdigheter som sker på universitet. Utbildningen ska ge dig förutsättningar att utveckla kunskaper och förmågor som du behöver i läraryrket. Vi vill med andra ord hjälpa dig att utvecklas mot de högt ställda förväntningar på akademisk kompetens som ställs på lärare i dag och i framtiden. I den processen förväntas du bidra med nyfikenhet, experimentlusta, systematik och noggrannhet. Du förväntas även dokumentera, analysera och reflektera själv och tillsammans med andra. Kort sagt förväntas du engagera dig i forskningsbaserat lärande.

Några nyckelbegrepp

Både nu under dina studier och senare i ditt yrkesliv finns det begrepp som är centrala för att ringa in vad det innebär att skolan ska vila på en vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Nedan lyfter vi dessa begrepp innan vi kommer in på hur du kommer att möta forskningsbaserat lärande under dina studier.

Vetenskaplig grund

I skollagen (SFS 2010:800) står det att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Dock är detta inte det enda utbildningen ska vila på. I paragrafen som reglerar utbildningens utformning står det mer exakt följande:

5 § Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Utbildningen ska alltså också vila på flera grundläggande värden som demokrati, okränkbarhet och jämställdhet. Den vetenskapliga grunden och det som kallas beprövad erfarenhet får därmed inte strida mot dessa värden.

Vad som menas med vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet preciseras dock inte ytterligare i skollagen. Däremot gör Skolverket följande tolkning:

Utbildning på vetenskaplig grund innebär att kunskap från vetenskapliga studier ska vara en utgångspunkt när förskolan och skolan planerar, genomför och utvärderar sin

verksamhet. Kunskap från relevanta forskningsresultat ska med andra ord ligga till grund för arbetet både när det gäller innehållet i och formen för utbildningen. Detta gäller alla skolformer inklusive vuxenutbildningen. (se vidare Skolverket, [här](#))

Förskola och skola ska ta sin utgångspunkt i vetenskapen. För att det ska vara möjligt, krävs också kunskaper om var man kan få tag på relevant forskning, hur den kritiskt kan granskas och hur dess resultat kan användas. Detta kallas ibland för forskningslitteracitet, det vill säga att läsa och förstå forskning utifrån dess premisser, vilket förutsätter kunskaper i vetenskapsteori och om forskningsmetoder. Har man utvecklat god forskningslitteracitet så har man förmågan att förhålla sig till forskningsresultat när man söker ny kunskap för reflektion kring, och utveckling av, egen pedagogisk verksamhet (se vidare [här](#)).

Att arbeta på vetenskaplig grund innebär att kritiskt granska och pröva den egna verksamheten med utgångspunkt i forskning, vilken man i sin tur också har granskat kritiskt. Vi kan inte ha en skola som bara bygger på ”det som fungerar”, utan vi måste också fråga oss varför det fungerar och varför vi använder gamla, och inför nya, arbetssätt. Om något anses effektivt måste vi fråga för vem och för vad? Att vara elev är ingen sjukdom och utbildning är ingen åtgärd eller ett botemedel. Vad vi menar är att det inte är så enkelt ställa en diagnos på vad en elev behöver eller att hitta en didaktisk metod som funkar lika bra för alla.

Den viktiga frågan, menar exempelvis Biesta (2011), är *vad som är pedagogiskt och utbildningsmässigt önskvärt*. Hur vi ”gör” skola handlar med andra ord också om moraliska val (se vidare Biesta 2011; Serder 2017). För att ta ett exempel skulle äga kunna antas ha vissa disciplinerande effekter och skulle eventuellt få vissa barn att kortsiktigt uppföra sig bättre. Den långsiktiga effekten av äga är dock att det legitimerar våld. Dessutom skulle det vara i strid med andra principer som reglerar utbildningens utformning i paragraf 5 ovan. När vi bygger en skola på vetenskaplig grund, måste det således ske i ljuset av skolans komplexa uppdrag där inte minst värdegrundsfrågor och beprövad erfarenhet spelar en central roll.

Beprövad

erfarenhet

Det finns ingen entydig definition av begreppet ’beprövad erfarenhet’. Men Skolverket skriver att beprövad erfarenhet ”består av kunskap som har vuxit fram i det vardagliga arbetet i förskola och skola, genom att de verksamma tillsammans prövar och omprövar, diskuterar och kritiskt granskar sin egen verksamhet” (se vidare Skolverket, [här](#)). Tydligt med denna definition är att beprövad erfarenhet är något mer än bara lång egen erfarenhet. Det handlar i stället om en kollegial erfarenhet som är delad och reflekterad.

Beprövad erfarenhet kan beskrivas utifrån följande karakteristika (Persson 2017):

1. Erfarenhet – ta sin utgångspunkt i praktiken, utifrån erfarenheter.
2. Kvalitet – det ska gå att belägga något i undervisningen som är framgångsrikt.
3. Utbredning av erfarenhet – en viss metod måste vara prövad av många för att anses vara beprövad.
4. Granskad – av kollegor och relaterad till forskning.
5. Delad – erfarenheten dokumenteras sprids till andra.

Beprövad erfarenhet handlar således om professionens gemensamma kunskap som växer fram över tid och som är kollegialt granskad, diskuterad och dokumenterad. Detta är mer än vad enskilda lärare gör på en skola. Det krävs också att den beprövade erfarenheten är delad. En förutsättning för delning är att erfarenheterna är dokumenterade på ett systematiskt vis. Dokumentationen kan dock ha många olika former. Det kan exempelvis vara i en artikel, en blogg, en pod eller att man presenterar sina erfarenheter på lärarkonferenser.

I Skolverkets tolkning av skollagen ses beprövad erfarenhet som lika värdefull som vetenskapligt grundad kunskap. De menar också att dessa kompletterar varandra:

Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet kompletterar varandra på flera sätt, och i det praktiska arbetet förutsätter de dessutom varandra. Vetenskaplig grund bidrar till att utveckla beprövad erfarenhet, och från den beprövade erfarenheten kommer kunskap om den egna verksamheten som behövs för att tolka vetenskapliga resultat. (se vidare Skolverket, [här](#))

Även forskarna Eva Forsberg och Daniel Sundberg (2019) diskuterar frågan om hur den vetenskapliga grunden kan balanseras med beprövad erfarenhet. De menar att det är viktigt att göra översättningar och kontextualiseringar mellan den akademiska och den praktiska sidan av professionen, i båda riktningarna. Det gäller att se hur forskning kan berika professionellt omdöme, men också det omvända, att professionellt omdöme kan korrigera forskning. Forskningen sitter inte inne med alla svaren, utan det är med en ömsesidig respekt mellan vetenskap och professionellt omdöme som vi får en rimlig balans mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Evidens och evidensinformerad undervisning

Läroplanen ska ge dig möjlighet att utveckla forskningslitteracitet och förmåga att arbeta kunskapsinformerat. Begreppet 'kunskapsinformerat' ligger nära begreppet 'evidensinformerat' som ofta används av skolmyndigheterna. Längre pratade man om evidensbaserad undervisning och evidensbaserat lärande. Det låter lite som att det finns vetenskapliga bevis för vilken undervisning som är bäst eller hur lärande går till. Riktigt så strikt ska vi dock inte förstå evidensbegreppet. Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att hitta generella bevis för vad som fungerar eller inte i skolans värld. Det beror dels på att frågorna är generella, det vill säga berör många, och därmed minskar precisionen i forskningen, dels på att det handlar om just människor. Vi är för olika för att generell kunskap om utbildning ska gälla för alla. Detta har också inneburit att forskning om utbildning och lärande ofta varit kvalitativ till sin karaktär och inte genererat "evidens" i den mer naturvetenskapliga meningen. Därmed inte sagt att det inte går att finna starkare eller svagare stöd för vissa åtgärder. Därför är det viktigt att skilja mellan evidens och att hålla sig evidensinformerad.

Skolverket skriver att *evidens* är bästa tillgängliga kunskap och kan förstås som den kunskap som för tillfället är mest tillförlitlig. Forskning och beprövad erfarenhet inom utbildningsområdet utvecklas ständigt och det blir därför missvisande att tala om säker eller

slutgiltig kunskap. När vi diskuterar och förhåller oss till olika vetenskapliga perspektiv och resultat och försöker omsätta denna kunskap i vår verksamhet, kan vi tala om att vi arbetar *evidensinformerat* (se vidare Skolverket, [här](#)).

Inom utbildningsvetenskaplig forskning talas det också om *olika grad av evidens*. I dag finns det *mycket stark* evidens för att syntetisk läsinlärning (ljudning) är en bättre metod för nybörjare i läsning än exempelvis analytisk läsinlärning (helordsläsning). Evidensen är stark eftersom det finns hundratals välutformade studier i samma riktning (Elbro & Poulsen 2017, kap. 1). Det finns med samma logik *en del* evidens för att betyg i tidiga åldrar inte gynnar svagpresterande elever, särskilt inte pojkar. Evidensen är dock inte stark eftersom det bara gjorts ett fåtal studier av detta (t.ex. Klapp, Cliffordson & Gustafsson 2016).

Att ha en evidensinformerad undervisning handlar alltså om att bygga på forskning men med ett kritiskt förhållningssätt till forskningen. Vi behöver därför beakta att vetenskapliga resultat ofta tillkommer under specifika villkor. Exempelvis kan ett resultat från en klassrumsstudie i USA ha ganska lite relevans för lärare i Sverige. Ett bra riktmärke när man läser vetenskapliga studier om hur man bör arbeta i praktiken är att allt fungerar någonstans men inget fungerar överallt! Det är därför viktigt att man som lärare kritisk prövar, reflekterar och använder sitt eget omdöme när man följer vetenskapliga råd.

Vetenskapligt förhållningssätt

I lärarutbildningen vill vi lägga grunden till ett vetenskapligt förhållningssätt. Det forskningsbaserade lärande som genomsyrar utbildningens kurser bidrar till detta genom att visa på värdet och relevansen av systematiska och kollegiala observationer och reflektioner. Ett *vetenskapligt förhållningssätt* handlar om ”en undersökande kultur där professionen själva diskuterar, kritiskt granskar, använder och utvärderar forskningsresultat utifrån sin erfarenhet och det sammanhang man befinner sig i” (se vidare Skolverket, [här](#)). Lärare i dagens förskola och skola förväntas bidra till skolutveckling och kollegialt lärande. Det kräver engagemang i och förståelse för hur man tillsammans kan skapa kunskap genom att synliggöra sina erfarenheter för varandra och reflektera över utfallet tillsammans. För att göra detta behövs flera kompetenser.

Forskningsbaserat lärande blir här ett medel för att utbilda lärare i forskningslitteracitet (att läsa och förstå forskning utifrån dess premisser), metodmedvetenhet (att känna till och kunna använda vetenskapliga metoder i både akademiska och professionella sammanhang) samt att kunna kommunicera med och kring akademiskt och professionellt språk. Vi har vid Örebro universitet även tagit fram fyra progressionsområden för grundlärarutbildningen som vi övergripande arbetar mot där ett forskningsbaserat lärande blir en viktig motor i utbildningen, inte minst för det vi kallar *Den lärande läraren*.

Den lärande läraren

Den lärande läraren har ett reflekterande och undersökande förhållningssätt till sin egen undervisning och den pedagogiska verksamheten i stort. Läraren drivs av en vilja att förstå och utveckla undervisning och förutsättningar för lärande. Den lärande läraren har också en förmåga att identifiera och prioritera utvecklingsbehov, är öppen för ny kunskap och kan använda denna på konstruktiva sätt för att utveckla undervisningen. Läraren skapar själv och tillsammans med kollegor kunskap genom att systematiskt undersöka, analysera och reflektera över både egna och andras undervisningspraktiker.

Den lärande läraren är även medveten om sina styrkor och svagheter och har förmåga att identifiera sitt behov av kompetensutveckling. Läraren ser kontinuerligt lärande, såväl det egna som det kollegiala, som en självklar del i sin yrkespraktik.

Vad forskningsbaserat lärande kan vara och innebära för dig

Syftet med forskningsbaserat lärande är att skapa möjligheter för dig som student att använda akademins redskap, såsom att använda teorier, ställa hypoteser, göra observationer, reflektera och dokumentera. Detta gäller både under din utbildning och i din kommande yrkesroll. Genom att använda och reflektera över dessa redskap kan du utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt med hög relevans för den praktik du kommer att vara verksam i. Med fokus på forskningsbaserat lärande vill vi hjälpa dig att utveckla en naturlig koppling mellan arbetet i klassrummet och ett vetenskapligt förhållningssätt. Vi vill att du ska få uppleva att ett vetenskapligt förhållningssätt handlar om ett aktivt lärande och inte bara ett passivt konsumerande av forskning. Genom att du som student får pröva och uppleva förtjänsterna av forskningsbaserade arbetssätt, förbereds du också på ett konkret sätt inför skrivandet av utbildningens självständiga arbeten. Övningsskolan kan utgöra en viktig arena där du kan pröva metoder ute i verksamheten, men det skapas också goda möjligheter för ditt forskningsbaserade lärande genom väl genomtänkta läraktiviteter och examinationsuppgifter i utbildningens campusförlagda delar.

För att ytterligare konkretisera hur du kommer att möta forskningsbaserat lärande i din utbildning och visa på den röda tråden i detta, har vi preciserat tre kompetensområden som på olika sätt genomsyrar de kurser du går.

1. **Ta in och kritiskt värdera:** Förmågan att läsa, förstå och tolka texter och dess förgivettagande är en viktig förmåga för varje samhällsmedborgare. För dig som lärare kan det vara extra viktigt, eftersom du kommer att ställas inför en mängd olika texter som på olika sätt berör läraryrke, undervisning och lärande. Det kan exempelvis vara den ständigt pågående debatten om skolan i debattartiklar och Facebook-inlägg. Som lärare kommer du även att få möjlighet att ta del av forskningsrön, ofta i populärvetenskaplig form, vilket kräver förmågan att kritiskt granska det skrivna utifrån avsändare, syfte och perspektiv. Därutöver används i hög utsträckning sociala medier för inspiration till den egna undervisningen. Detta kräver också ett kritiskt förhållningssätt och en förmåga att värdera uttryckta ”sanningar”.

Du kommer att ges möjlighet att utveckla din forskningslitteracitet. Det sker bland annat genom att du får lära dig att kritiskt granska litteratur för att utveckla en förståelse för olika genrer och vetenskaplighet. Vad kännetecknar en välargumenterande text? Hur identifierar man vilka teorier en text är skriven utifrån eller vilka teorier en text ger uttryck för? Du får även träna på att själv skriva texter utifrån perspektiv och därigenom argumentera för dessa perspektiv. Detta område kan också utvecklas genom att i seminarier diskutera olika perspektiv och erfarenheter tillsammans med kurskamrater.

- 2. Upptäcka och förstå:** Att som lärare ta reda på vad elever kan, förstår och tänker är en av de viktigaste delarna i läraryrket. Detta kommer i hög utsträckning att ske muntligt och "i stunden". En utvecklad förståelse för det faktum att ett svar i hög utsträckning beror på hur och till vem frågan är ställd är därför essentiell. "Som man frågar får man svar" är ett välkänt uttryck, men det är på riktigt viktigt att på djupet förstå de svårigheter som finns i att faktiskt få de (ärliga!) svar man söker.

För att du som lärare genom enskilda och kollegiala processer ska kunna utveckla din undervisning, lärmiljö och skola på ett systematiskt sätt, behöver du utveckla förmågan att observera. Att vid utvärdering av egen undervisning och genom observationer och så kallade auskultationer av kolleger kunna identifiera och förklara kritiska aspekter är helt avgörande för vilket lärande och vilken utveckling som kan ske.

Som verksam lärare behöver du också förhålla sig till kursplaneskrivningar och läromedel i form av både producerade elevböcker och lärarhandledningar, men även annan typ av texter såsom skönlitteratur och andra texter som inte är skapade för undervisning primärt. För att kunna göra detta med ett vetenskapligt förhållningssätt måste du också ha förmågan att granska denna typ av texter med en systematik som skapar goda förutsättningar för en objektiv bedömning.

Du kommer även att ges möjlighet att samla in data på olika sätt och i olika form. Denna data får du sedan försöka förstå genom systematisk analys utifrån olika ramverk, teorier och perspektiv. Du får öva på att föra metodologiska argumentationer och resonemang utifrån erfarenhet av olika metoder genom praktisk användning och läsning av litteratur. Det kan exempelvis handla om att först genomföra intervjuer, observera undervisning och granska läromedel samt genomföra analyser med stöd av ramverk och teorier, för att sedan reflektera över metodernas svagheter och förtjänster för olika syften och i olika situationer.

- 3. Kommuniera:** Som lärare är det egna skrivandet centralt. I yrkesvardagen ställs det olika krav på skrivande. Det kan handla om att formulera arbetsuppgifter så tydligt och begripligt som möjligt, att formulera tjänsteanteckningar i känsliga elevärenden eller skriftliga omdömen, att skriva veckobrev som är snabbt överblickbara, att skriva

ansökningar till olika finansiärer om medel till undervisningsprojekt eller att avrapportera ett utvecklingsprojekt till skolhuvudman. Detta ställer höga krav på skriftspråklig säkerhet och förmåga till omdöme, samt stilistisk bredd i den skriftspråkliga repertoaren.

Du kommer även att ges möjlighet att utveckla din förmåga att dokumentera och sprida dina erfarenheter, reflektioner, analyser och resultat genom att kommunicera i både tal och skrift. Inga resultat har ett värde om de inte kan spridas vidare på ett ändamålsenligt och begripligt sätt. Du får därför träna på att skriva texter samt använda andra kommunikationsformer, utifrån olika syften och mottagare. Du får också utveckla en förståelse för hur hänvisningar och referenser kan stärka en text på ett relevant sätt.

För att summera menar vi att ett forskningsbaserat lärande innefattar och förutsätter följande:

- nyfikenhet
- vana att observera
- vilja att experimentera
- uthållighet och systematik
- analys och reflektion
- kollegiala processer genom bland annat kritisk dialog
- dokumentation för vidare lärande
- fokus på hela skolans utveckling.

Referenser

- Biesta, G. (2011). *God utbildning i mätningens tidevarv*. Stockholm: Liber.
- Elbro, C., & Poulsen, M. (2016). *Utvärdera din undervisning: värdera och förstå statistik och evidens*. Stockholm: Natur & kultur.
- Forsberg, E., & Sundberg, D. (2019). Att utveckla undervisningen – en fråga om evidens eller professionellt omdöme. Ståhle, Y., Waermo, M. & Lindberg, V. (2019)(red) *Att utveckla forskningsbaserad undervisning. Analyser, utmaningar och exempel*. Stockholm: Natur och kultur, 29-50.
- Klapp, A., Cliffordson, C., & Gustafsson, J. E. (2016). The effect of being graded on later achievement: evidence from 13-year olds in Swedish compulsory school. *Educational Psychology*, 36(10), 1771-1789.
- Persson, J. (2017). *Är VBE i skolan samma sak som VBE i hälso-och sjukvård? Vetenskap och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Skolforskningsinstitutet.
- Serder, M. (2017). Om risken med evidens som särskilt utvalda sanningar. <https://kfsk.se/foublogg/skola/298/>
- SFS 2010:800. Skollagen. Utbildningsdepartementet.